

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

8 юни 2023 година*

„Неизпълнение на задължения от държава членка — Пакетни туристически пътувания и свързани пътнически услуги — Директива (ЕС) 2015/2302 — Член 12, параграфи 2—4 — Прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване — Непредотвратими и извънредни обстоятелства — Пандемия от COVID-19 — Възстановяване на направените от пътника плащания за съответния туристически пакет — Възстановяване на парични средства или възстановяване под формата на заместващо пакетно туристическо пътуване — Задължение за възстановяване на платеното от този пътник не по-късно от 14 дни след прекратяването на съответния договор — Временна дерогация от това задължение“

По дело C-540/21

с предмет иск за установяване на неизпълнение на задължения, предявен на основание член 258 ДФЕС на 27 август 2021 г.,

Европейска комисия, представлявана от R. Lindenthal, I. Rubene и A. Tokár, в качеството на представители,

ищец,

подпомагана от

Кралство Дания, представлявано първоначално от V. Pasternak Jørgensen и M. Søndahl Wolff, а впоследствие от Søndahl Wolff,

встъпила страна,

срещу

Словашката република, представлявана от B. Ricziová, в качеството на представител,

ответник,

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: A. Prechal (докладчик), председател на състава, M. L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl и J. Passer, съдии,

* Език на производството: словашки.

генерален адвокат: Т. Сърета,

секретар: А. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 С иска си Европейската комисия моли Съда да установи, че тъй като с приемането на *zákon č. 136/2020 Z. z.* (Закон № 136/2020 Rec.) от 20 май 2020 г. (наричан по-нататък „Закон № 136/2020“) е въвела член 33а в *zákon č. 170/2018 Z. z. o zázadoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (Закон № 170/2018 Rec. относно пакетните туристически пътувания, свързаните туристически услуги и някои условия, приложими към туристическата дейност и за изменение и допълнение на някои закони) от 15 май 2018 г. (наричан по-нататък „Закон № 170/2018“), Словашката република не е изпълнила задължението си по член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 от Директива (ЕС) 2015/2302 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2015 година относно пакетните туристически пътувания и свързаните пътнически услуги, за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 и Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 90/314/ЕИО на Съвета (ОВ L 326, 2015 г., стр. 1) във връзка с член 4 от Директива 2015/2302.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 2015/2302

- 2 Съгласно съображения 4, 5, 31, 40 и 46 от Директива 2015/2302:
„(4) Директива 90/314/ЕИО [на Съвета от 13 юни 1990 година относно пакетните туристически пътувания, пакетните туристически ваканции и пакетните туристически обиколки (ОВ L 158, 1990 г., стр. 59; Специално издание на български език, 2007 г., глава 13, том 9, стр. 248)] дава голяма свобода на действие на държавите членки по отношение на транспонирането. Поради това между правните уредби на държавите членки остават значителни различия. Различаващата се правна уредба води до по-високи разходи за предприятията и поставя препятствия пред желаещите да осъществяват трансгранична дейност, като по този начин се ограничава изборът на потребителите.“

(5) [...] Хармонизирането на правата и задълженията, произтичащи от договорите за пакетно туристическо пътуване и за свързаните пътнически услуги е необходимо, за да се създаде истински вътрешен пазар за потребителите в тази област, като се намери точният баланс между високото равнище на защита на потребителите и конкурентоспособността на предприятията.

[...]

(31) Пътуващите следва да разполагат и с възможност да прекратят договора за пакетно туристическо пътуване по всяко време преди започване на изпълнението на туристическия пакет срещу заплащане на подходяща и обоснована такса за прекратяването, като се вземат предвид очакваните икономии и приходи от алтернативно реализиране на пътническите услуги. Те следва да имат и право да прекратяват договора за пакетно туристическо пътуване без заплащане на такса за прекратяване, когато изпълнението на туристическия пакет ще бъде засегнато в значителна степен от непредотвратими и извънредни обстоятелства. Това може да включва например война, други сериозни проблеми със сигурността, като терористични актове, значителни рискове за човешкото здраве, като огнище на сериозна болест на мястото на пътуването или природни бедствия, като наводнения или земетресения или атмосферни условия, които правят невъзможно безопасното пътуване до дестинацията, съгласно уговореното в договора за пакетно туристическо пътуване.

[...]

(40) За да бъде ефективна защитата в случай на несъстоятелност, тя следва да покрива предвидимите плащания, засегнати от несъстоятелността на организатора, както и, в зависимост от случая, предвидимите разходи за репатриране. [...] В общия случай това означава, че обезпечението трябва да покрива достатъчно висок процент от оборота на организатора [от] туристически пакети [...]. Ефективната защита при несъстоятелност обаче не следва да взема предвид изключително далечни рискове, например едновременната несъстоятелност на няколко от най-големите организатори, когато това би засегнало непропорционално [стойността] на защитата и по този начин би възпрепятствало нейната ефективност. В тези случаи гаранцията за възстановяването на платените суми може да бъде ограничена.

[...]

(46) Следва да се потвърди, че пътуващите не могат да се отказват от правата, произтичащи от настоящата директива, а организаторите или търговците, посредничещи при закупуването на свързани пътнически услуги, не могат да се освободят от задълженията си, като претендират, че действат само като доставчик на пътническа услуга, посредник или в каквото и да било друго качество“.

3 Член 1 от Директива 2015/2302 предвижда:

„Целта на настоящата директива е да допринесе за правилното функциониране на вътрешния пазар и за постигането на високо и възможно най-единно равнище на защита на потребителите посредством сближаване на определени аспекти на законите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки по отношение на договорите между

пътуващи и търговци свързани с пакетни туристически пътувания и свързани пътнически услуги“.

4 Член 3 от посочената директива гласи:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[...]

6. „пътуващ“ означава всяко лице, което се стреми да сключи договор, попадащ в обхвата на настоящата директива, или което има право да пътува въз основа на такъв договор;

[...]

8. „организатор“ означава търговец, който изготвя туристически пакети и ги продава или предлага за продажба, пряко или чрез друг търговец или съвместно с друг търговец [...]

[...]

12. „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ означава ситуация извън контрола на страната, която се позовава на тази ситуация, чиито последици не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки;

[...]“.

5 Член 4 от посочената директива, озаглавен „Степен на хармонизация“, предвижда:

„Държавите членки не могат да запазват или да въвеждат в своето национално право разпоредби, отклоняващи се от предвидените в настоящата директива, включително повече или по-малко строги разпоредби, с които да се гарантира различно равнище на защита на пътуващите, освен ако в настоящата директива не е предвидено друго“.

6 Член 12 от същата директива, озаглавен „Прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване и право на отказ от договора преди започване на изпълнението на туристическия пакет“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че пътуващият може да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване по всяко време преди започване на изпълнението на туристическия пакет. Когато пътуващият прекрати договора съгласно настоящия параграф, той може да бъде задължен да заплати на организатора подходяща и обоснована такса за прекратяване на договора. [...]

2. Независимо от параграф 1 пътуващият има право да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване преди започване на изпълнението на туристическия пакет, без да заплаща никаква такса за прекратяване на договора в случай на непредотвратими и извънредни обстоятелства, настъпили в мястото на дестинацията или в непосредствена близост до него, които засягат значително изпълнението на туристическия пакет или превоза на пътници до дестинацията. При прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване съгласно настоящия параграф пътуващият има право на пълно възстановяване на всички направени плащания за туристическия пакет, но няма право на допълнително обезщетение.

3. Организаторът може да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване и да възстанови на пътуващия изцяло всички плащания, направени за туристическия пакет, без да дължи допълнително обезщетение, ако:

[...]

б) организаторът е възпрепятстван да изпълни договора поради непредотвратими и извънредни обстоятелства и е уведомил пътуващия за прекратяването на договора без необосновано забавяне и преди започване на изпълнението на туристическия пакет.

4. Организаторът възстановява всички суми, дължими по параграфи 2 и 3, а по отношение на параграф 1 възстановява всички плащания, направени за пакета от пътуващия или от негово име, след приспадане на съответната такса за прекратяване на договора. Тези дължими суми или плащания се възстановяват на пътуващия без необосновано забавяне и при всички случаи не по-късно от 14 дни след прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване.

[...]“.

7 Член 23 от Директива 2015/2302, озаглавен „Императивен характер на директивата“, гласи:

„[...]

2. Пътуващите не могат да се отказват от правата, предоставени им от националните мерки за транспониране на настоящата директива.

3. Договорните клаузи или изявленията на пътуващия, които пряко или косвено водят до отказ или ограничаване на правата на пътуващите, предоставени им от настоящата директива, или които имат за цел да се заобиколи прилагането на директивата, не са обвързващи за пътуващия“.

Препоръка (ЕС) 2020/648

8 Съображения 9, 13—15, 21 и 22 от Препоръка (ЕС) 2020/648 на Комисията от 13 май 2020 година за предлагането на ваучери на пътниците и туристите като алтернатива на възстановяването на сумите, заплатени за отменени пакетни туристически и транспортни услуги в контекста на пандемията от COVID-19 (ОВ L 15, 2020 г., стр. 10) гласят:

„(9) В Директива [2015/2302] е предвидено, че ако пакетно пътуване бъде [анулирано] поради „непредотвратими и извънредни обстоятелства“, пътуващите имат право да получат пълно възстановяване на всички плащания по пакета, без необосновано забавяне и при всички случаи в срок от 14 дни [след] прекратяването на договора. В този контекст организаторът може да предложи на пътуващия възстановяване под формата на ваучер. Тази възможност обаче не лишава пътниците от правото да им бъдат възстановени пари.

[...]

- (13) Многобройните анулирания вследствие на пандемията от COVID-19 доведоха до неустойчиво състояние на паричните потоци и приходите за секторите на транспорта и пътуванията. Проблемите с ликвидността на организаторите се задълбочават и поради факта, че те трябва да възстановят пълната цена на пакета на пътника, докато самите те не винаги получават своевременно възстановяване на предплатени услуги, които съставят част от пакета. Фактически това може да доведе до несправедливо поделение на тежестта между операторите в сектора на пътуванията.
- (14) При несъстоятелност на организаторите или превозвачите съществува риск много пътници и туристи да не получат обратно заплатените от тях суми, тъй като техните [вземания към] организаторите и превозвачите не са защитени. Същият проблем може да възникне в контекста на отношенията между предприятията, когато организаторите получат ваучер за възстановяване на предплатени услуги от превозвачи, които впоследствие обявят несъстоятелност.
- (15) Ако ваучерите бъдат направени по-привлекателни като алтернатива на възстановяването на пари, повече пътници и туристи ще бъдат склонни да ги приемат. Това ще спомогне за облекчаване на проблемите с ликвидността на превозвачите и организаторите и в крайна сметка би могло да доведе до по-добра защита на интересите на пътниците и туристите.

[...]

- (21) Що се отнася до евентуални допълнителни нужди от ликвидност на операторите в секторите на пътуванията и транспорта, на 19 март 2020 г. Комисията прие Временна рамка за мерки за държавна помощ в подкрепа на икономиката в условията на сегашния взрив от COVID-19 [...] въз основа на член 107, параграф 3, буква б) [ДФЕС] с цел преодоляване на сериозни затруднения в икономиките на държавите членки. [...]
- (22) Временната рамка се прилага по принцип за всички сектори и предприятия, включително транспортни предприятия и предприятия в туризма и отчита, че транспортът и пътуванията са сред най-засегнатите сектори. Целта ѝ е да отстрани недостига на ликвидни средства, пред които са изправени предприятията, като позволи например преки безвъзмездни средства, данъчни облекчения, държавни гаранции за заеми и субсидирани публични заеми. [...] В този контекст държавите членки могат да вземат решения за подкрепа на операторите в секторите на пътуванията и транспорта, за да гарантират, че исканията за възстановяване по причина на пандемията от COVID-19, се удовлетворяват с оглед осигуряване на защита на правата на пътниците и потребителите и равното третиране на пътниците и туристите“.

9 Съгласно точка 1 от тази препоръка:

„Настоящата препоръка се отнася до ваучери, които превозвачите или организаторите могат да предлагат на пътниците като алтернатива на възстановяването на парични средства единствено с доброволното съгласие на пътника, при следните обстоятелства:

а) в случай на отмяна от превозвача или организатора, считано от 1 март 2020 г., по причини, свързани с пандемията от COVID-19, съгласно следните разпоредби:

[...]

5) член 12, параграфи 3 и 4 от Директива (ЕС) 2015/2302.

[...]“.

Словашкото право

10 Член 33а от Закон № 170/2018, въведен в последния със Закон № 136/2020, е озаглавен „Временни разпоредби относно извънредното положение вследствие на COVID-19“. Той гласи следното:

„1. Ако поради извънредното положение вследствие на COVID-19 в Словакия или поради подобно положение на мястото на дестинацията или в която и да е точка от маршрута на пакетното туристическо пътуване е невъзможно на пътника да бъдат предоставени съществените части от туристическите услуги, предвидени в договор за пакетно туристическо пътуване, туроператорът има право:

а) да предложи на пътника изменение на договора за пакетно туристическо пътуване или

б) да изпрати на пътника уведомление, с което да му предложи заместващо пакетно туристическо пътуване, ако пътникът не приеме изменението на договора за пакетно туристическо пътуване, предложено съгласно буква а).

2. Ако пътникът приеме посоченото в параграф 1, буква а) изменение на договора за пакетно туристическо пътуване и ако цената на пакетното туристическо пътуване вследствие на тази промяна се различава от размера на вече получените плащания по договора за пакетно туристическо пътуване, страните определят разликата между цената на пътуването, предмет на изменението на договора за пакетно туристическо пътуване, и размера на плащанията, получени съгласно първоначалния договор.

3. Уведомлението за заместващото пакетно туристическо пътуване е в писмена форма и се съобщава на пътника, записано върху траен носител, по същия начин, както е съобщен на пътуващия и първоначалният договор за пакетно туристическо пътуване, освен ако между страните не е договорено друго. В уведомлението за заместващото пакетно туристическо пътуване се посочват по-специално:

а) сумата на получените плащания по договора за пакетно туристическо пътуване;

б) обстоятелството, че предвидените в договора за пакетно туристическо пътуване основни части на туристическите услуги могат, със съгласието на пътника, да бъдат изменени с предложеното заместващо пакетно туристическо пътуване;

с) правото на пътника да прехвърли договора за пакетно туристическо пътуване в съответствие с член 18.

4. Пътникът, сключил договор за пакетно туристическо пътуване, има право да откаже писмено заместващото пакетно туристическо пътуване в срок от 14 дни от датата на получаване на уведомлението за заместващо туристическо пътуване, ако пътникът е:

а) вписан в регистъра на търсещите работа лица — за продължителността на обявеното в Словакия извънредно положение поради COVID-19, като това обстоятелство се доказва с писмено уведомление за вписването на пътника в регистъра на търсещите работа лица;

б) самостоятелно заето лице или еднолично дружество с ограничена отговорност, получило финансово подпомагане в рамките на проект за насърчаване на запазването на заетостта след обявяване на извънредно или бедствено положение или на друго положение с изключителен характер и с оглед на регламентирането на свързаните с това последици, което се доказва с потвърждението за отпускането на това подпомагане;

в) е самотен родител, получил право на финансови помощи за полагане на грижи по време на пандемията, което се доказва с потвърждението за отпускането на тези помощи и с клетвена декларация относно положението му на самотен родител;

г) бременна жена към датата на получаване на уведомлението за заместващо пакетно туристическо пътуване, което се доказва с медицинско удостоверение, или

д) лице на възраст най-малко 65 години, което се доказва чрез посочване на датата на раждане според личната карта или друг документ за самоличност.

5. Пътникът, сключил договор за пакетно туристическо пътуване, има право да откаже писмено само част от пакетното туристическо пътуване в срок от 14 дни от датата на получаване на уведомлението за заместващото туристическо пътуване, ако поне един от пътниците, посочен в договора за пакетно туристическо пътуване, се намира в някое от положенията по параграф 4.

6. Ако пътник, сключил договор за пакетно туристическо пътуване, откаже в съответствие с параграф 4 заместващото пакетно туристическо пътуване, туроператорът е длъжен, без да иска неустойка при прекратяване, да му възстанови всички плащания, получени по договора за първото пакетно туристическо пътуване — незабавно и не по-късно от 14 дни от датата на получаване на отказа за заместващо туристическо пътуване. Ако пътник, сключил договор за пакетно туристическо пътуване, откаже на основание параграф 5 част от заместващото пакетно туристическо пътуване по отношение на един или повече пътници, посочени в един и същ договор за пакетно туристическо пътуване, туроператорът е длъжен да му възстанови, без да иска неустойка при прекратяване, получените от него плащания по договора за пакетно туристическо пътуване, що се отнася до лицата, които не участват в заместващото пакетно туристическо пътуване — незабавно и не по-късно от 14 дни, считано от датата, на която е получен частичният отказ за заместващото пакетно туристическо пътуване.

7. Туроператорът е длъжен да постигне споразумение с пътника, че ще му предостави заместващо пакетно туристическо пътуване най-късно до 31 август 2021 г.

8. Ако цената на заместващото пътуване е различна от размера на плащанията, получени по силата на договора за пакетно туристическо пътуване, страните заплащат една на друга разликата между сумата, посочена в уведомлението за заместващото пакетно туристическо пътуване, и цената на това пътуване в срок от 14 дни от датата, на която туроператорът е договорил с пътуващото лице да предостави заместващото пакетно туристическо пътуване.

9. Ако туроператорът не успее да постигне споразумение с пътника относно предоставянето на заместващо пакетно туристическо пътуване преди 31 август 2021 г., се счита, че той е прекратил договора за пакетно туристическо пътуване и възстановява на пътника всички получени от последния плащания по договора за пакетно туристическо пътуване незабавно и не по-късно от 14 септември 2021 г.

10. Ако в периода от 12 март 2020 г. до влизането в сила на настоящия закон пътник или туроператор прекрати договора за пакетно туристическо пътуване на основание член 21, параграф 2 или член 21, параграф 3, буква б) и поради това прекратяване туроператорът не е възстановил на пътника всички получени по договора за пакетно туристическо пътуване плащания, се прилага предвиденото в параграф 1.

11. Ако в периода от 12 март 2020 г. до влизането в сила на настоящия закон пътникът прекрати договора за пакетно туристическо пътуване на основание член 21, параграф 1 и не е била изплатена неустойка при прекратяване, се прилага процедурата по параграф 1.

12. Ако въпреки обявеното в Словакия извънредно положение поради COVID-19 или предвид подобно положение, обявено в мястото на дестинация или в която и да е точка от маршрута на пакетното туристическо пътуване е възможно да се предостави пакетно туристическо пътуване в съответствие с договора за пакетно туристическо пътуване, но пътникът откаже услугата, той е длъжен да уведоми писмено туроператора най-малко 30 дни преди началото на пакетното туристическо пътуване; в първите 30 дни след датата на влизане в сила на настоящия закон този срок е най-малко 15 дни преди началото на пакетното туристическо пътуване. В срок от 14 дни след датата на получаване на информацията по изречение първото туроператорът е длъжен да изпрати на пътника уведомлението по параграф 3 за заместващото пакетно туристическо пътуване, като съобрази предвиденото в параграфи 7—9; разпоредбите на параграфи 4, 5 и 6 не се прилагат.

13. По време на обявеното в Словакия извънредно положение поради COVID-19 или докато е в сила подобно положение, обявено в мястото на дестинация или в която и да е точка от маршрута на пакетното туристическо пътуване, туроператорът не може да изисква от пътника авансово плащане на цената на пакетното туристическо пътуване; тази разпоредба не се прилага, ако пътникът приеме изменението на договора за пакетно туристическо пътуване в съответствие с параграф 1, буква а).

14. Защитата при несъстоятелност, от която се ползва договорът за пакетно туристическо пътуване, се прилага *mutatis mutandis* по отношение на договора за пакетно туристическо пътуване дори след изменението му или след изпращане на уведомление за заместващо туристическо пътуване“.

Досъдебната процедура и производството пред Съда

- 11 С писмо от 14 май 2020 г., адресирано до Словашката република, Комисията посочва, че е получила информация, че в контекста на пандемията от COVID-19 тази държава членка подготвя приемането на национални мерки, които биха могли да се окажат в противоречие с Директива 2015/2302. Комисията приканва словашките органи да предоставят допълнителна информация относно етапа на подготовка на тези мерки.
- 12 С писмо от 28 май 2020 г. Словашката република уведомява Комисията, че на 20 май 2020 г. Националният съвет на Словашката република приема Закон № 136/2020 за изменение на Закон № 170/2018. Тази държава членка обяснява, че съгласно Закон № 136/2020 туристическите агенции имат възможност да предложат на клиентите си изменение на действащите договори за пакетно туристическо пътуване или, ако клиентите откажат това изменение, да им предложат заместващо пакетно туристическо пътуване, което предполага туристическата агенция и съответният клиент да се споразумеят за нов туристически пакет преди края на месец август 2021 г.
- 13 На 3 юли 2020 г. Комисията изпраща на Словашката република официално уведомително писмо, с което констатира, че понеже, след като е приела Закон № 136/2020, е въвела член 33а в Закон № 170/2018, тази държава членка не е изпълнила задължението си по член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 във връзка с член 4 от Директива 2015/2302.
- 14 Словашката република отговаря на това официално уведомително писмо с писмо от 28 август 2020 г. В него, макар да признава, че изменението на Закон № 170/2018, вследствие на приемането на Закон № 136/2020, се отклонява от разпоредбите на Директива 2015/2302, тази държава членка изтъква, че приемането на това изменение е обосновано от основателни причини, тъй като предприятията, осъществяващи дейност в сектора на туризма, имали нужда от допълнителен срок, за да възстановят получените плащания постепенно на всички свои клиенти, тъй като в противен случай те биха изпаднали в несъстоятелност.
- 15 На 30 октомври 2020 г. Комисията изпраща на Словашката република мотивирано становище, в което, от една страна, упреква тази държава членка, че като е приела Закон № 136/2020, не е изпълнила задължението, посочено в точка 13 от настоящото решение, а от друга страна, приканва Словашката република да предприеме необходимите мерки, за да се съобрази с това мотивирано становище в срок от два месеца, считано от получаването му, а именно от 30 декември 2020 г.
- 16 Словашката република отговаря на мотивираното становище с писмо от 18 декември 2020 г. В това писмо тази държава членка посочва, че разглежданото законодателно изменение е обосновано с оглед на извънредното положение, свързано с обхвата на разпространението на COVID-19, и че целта на това изменение е не да лиши пътниците от техните права, а да предостави на туроператорите срок, в който те биха могли да уредят всички свои договорни отношения с пътниците.
- 17 Тъй като счита, че към момента на изтичане на срока, определен в мотивираното становище, както впрочем и към датата на настоящия иск, разпоредбите на словашкото право противоречат на Директива 2015/2302, Комисията решава да предяви настоящия иск.

- 18 С решение на председателя на Съда от 21 януари 2022 г. Кралство Дания е допуснато да встъпи в производството в подкрепа на исканията на Комисията.

По иска

Доводи на страните

- 19 В подкрепа на предявения иск Комисията изтъква, че член 33 от Закон № 170/2018 лишава пътуващите от правото им да прекратят договора за пакетно туристическо пътуване и да получат възстановяване на основание член 12 от Директива 2015/2302, като това се случва в момент, в който те търпят значителни последици от световната пандемия на COVID-19. Макар обаче последиците от кризата със сигурност да били свързани с повишен риск от изпадане в несъстоятелност за много туроператори, нито Директива 2015/2302, нито друг правен акт на Съюза позволявал на държавите членки да дерогират посочения член 12.
- 20 В това отношение Комисията поддържа, на първо място, че член 12 от Директива 2015/2302 е приложим към тази пандемия, а не само към случаите с ограничено местно или регионално проявление. Всъщност възникването на такава пандемия попадало в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“, съдържащо се в посочения член 12 и дефинирано в член 3, точка 12 от тази директива. Обстоятелството, че в този контекст в съображение 31 от посочената директива се дава като пример възникването на огнище на сериозна болест на мястото на пътуването, не можело да бъде доказателство за това, че посоченият член 12 се отнасял единствено до събития с ограничено местно проявление.
- 21 Освен това, тъй като това понятие било свързано с понятието за непреодолима сила, то не би могло да се прилага извън определените от Директива 2015/2302 рамки.
- 22 Според Комисията, макар при приемането на тази директива да не е предвидена възможността за възникване на пандемия от мащаба на COVID-19, посочената директива все пак е замислена именно за да се уредят последиците от такива непредотвратими и извънредни обстоятелства. Да се приеме, че Директива 2015/2302 се прилага в случай на проблеми с по-ограничено териториално проявление, но не и в случай на проблеми от по-широк или от световен мащаб, би имало абсурдни последици.
- 23 Освен това от член 4 във връзка със съображения 4 и 5 от Директива 2015/2302 следвало, че с нея се извършва пълна хармонизация на областите, за които тя се прилага. Член 33а от Закон № 170/2018 обаче бил израз на волята за закрила на туроператорите в ущърб на потребителите, които все пак също били засегнати от световната пандемия на COVID-19. Във връзка с това Словашката република решила да защити организаторите на пакетни туристически пътувания, въпреки че редица останали държави членки не го правят. В резултат на това не всички пътуващи в Съюза можели да се ползват от едно и също равнище на защита, което би попречило на преследваната с Директива 2015/2302 двойка цел за хармонизиране и защита на потребителите.
- 24 Накрая, що се отнася до твърдяната от тази държава членка непосредствена опасност от заличаване на голям брой организатори на пакетни туристически пътувания, Комисията припомня, че те са могли да се ползват от някои мерки за държавна помощ.

- 25 На второ място, Комисията изтъква, че предвиденото в член 33а от Закон № 170/2018 уведомление за заместващо пакетно туристическо пътуване, което може да се приравни на ваучер, не съответства на понятието „възстановяване“ по смисъла на член 12 от Директива 2015/2302. Това е така, защото възстановяването предполагало, че лицето, извършило плащане, си връща платените парични средства, което би му позволило да се разпорежда свободно с тях. Според Комисията, ако законодателят на Съюза е имал намерение да разреши толкова конкретен и неблагоприятен за пътника начин на възстановяване на платеното, той щеше изрично да предвиди такава възможност, както е направил в други законодателни актове относно правата на пътниците във въздушния транспорт и тези на потребителите.
- 26 На трето и последно място, Комисията счита, че не може да бъде приет застъпваният от държава членка довод, че Директива 2015/2302 не се прилага към световната пандемия от COVID-19, като същевременно тази пандемия представлявала случай на непреодолима сила, което е препятствие за тази държава членка да изпълни задълженията си по тази директива.
- 27 Кралство Дания, което поддържа изцяло исканията на Комисията, изтъква по-специално, че като приема Директива 2015/2302, законодателят на Съюза избира да регламентира особено завишена защита на потребителите, които са изправени пред непредотвратими и извънредни обстоятелства, каквото представлява световната пандемия от COVID-19. Следователно санитарната криза, свързана с тази пандемия, не би могла да обоснове продължаване на срока за възстановяването на платеното по член 12, параграф 4 от тази директива.
- 28 В този контекст системата за отпускане на кредити, въведена в тази държава членка в рамките на Rejsegarfonden (Гаранционен фонд за пътувания), която позволила на туристическите агенции, нуждаещи се от допълнителни ликвидни средства, да се ползват от тях при по-благоприятни условия, за да се гарантира възстановяването на платеното от клиентите в предвидения в тази разпоредба срок от 14 дни, било доказателство за това, че въпреки посочената пандемия, било възможно в този срок да бъдат възстановени в парични средства направените от потребителите плащания.
- 29 Словашката република моли искът на Комисията да бъде отхвърлен. Тя изтъква, на първо място, че член 12 от Директива 2015/2302 не се прилага към положение на световна здравна криза като пандемията от COVID-19, тъй като претеглянето на интересите на пътуващите и туроператорите, извършено към момента на приемането на тази директива, било направено при обстоятелства, напълно различни от тези, които са маркирали началото на тази пандемия.
- 30 В това отношение от текста на член 12, параграф 2 от посочената директива във връзка със съображение 31 от нея следвало, че при приемането на същата директива била взета предвид само вероятността от възникване на огнище на сериозна болест „в мястото на дестинацията или в непосредствена близост до него“. Макар член 12, параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 да не съдържа такова указание, посредством систематично тълкуване той би трябвало да се тълкува еднакво. За сметка на това въведената с тази директива правна уредба не била адаптирана, за да отговори на извънредно положение като световната пандемията от COVID-19, както следвало и от ограниченото приложно

поле, представено накратко в съображение 40 от посочената директива — обстоятелство, което признава и самата Комисия — и от системата за защита на туроператорите от несъстоятелност съгласно член 17 от същата директива.

- 31 Следователно не било вярно, че Директива 2015/2302 е замислена именно с цел да се противодейства на обстоятелства като произтичащите от тази пандемия. В това отношение, позовавайки се по-специално на решение от 18 март 2021 г., Kuoni Travel (C-578/19, EU:C:2021:213), Словашката република подчертава, че тази директива не урежда случаите на непреодолима сила, които за сметка на това били добре уредени от предхождащата я Директива 90/314. В този контекст от член 3, точка 12 от Директива 2015/2302 по никакъв начин не следвало, че определените в тази разпоредба „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ трябва да имат извънреден и непредвидим характер, както изисква Съдът в постоянната си практика, за да може дадено обстоятелство да се квалифицира като „непреодолима сила“.
- 32 Освен това според тази държава членка, ако не е била приета специална правна уредба, би могло да се засегнат не само интересите на туроператорите, но и интересите на пътуващите, тоест тези на потребителите, като се застрашат съответните предприятия и впоследствие се направи напълно невъзможно всяко възстановяване на разходите.
- 33 Ето защо с оглед на световната пандемия и последиците от нея Словашката република имала основания да приеме мерки, които не попадат в обхвата на Директива 2015/2302, каквато е и член 33а от Закон № 170/2018, за да отчете значителното разместване на равновесието между интересите на пътниците и тези на търговците.
- 34 На второ място, Словашката република изтъква при условията на евентуалност, че предвиденото в член 33а от Закон № 170/2018 уведомление за заместващо пътуване може да представлява възстановяване на направените плащания по смисъла на член 12 от Директива 2015/2302. Тази държава членка подчертава, че това уведомление може да бъде разменяно срещу предоставянето на други туристически услуги, то попада в обхвата на защитата от несъстоятелност, може да бъде прехвърляно на други лица и ако не се използва през посочения период, дава право на възстановяване в парични средства на всички вече извършени плащания.
- 35 Всъщност в общоупотребимия език думата „възстановяване“ не се отнасяла само до връщането на парични средства, а включвала и обезщетяването на такива плащания под друга форма. Подобно тълкуване се подкрепяло и от факта, че в релевантните разпоредби на Директива 2015/2302, по-специално в текстовете им на немски и английски език, се провеждало разграничение между предоставяне на възстановяване и връщане на тези плащания. Освен това с оглед на общата структура и целта на тази директива било възможно термините „възстановяване“ или „възстановява“ да се тълкуват в смисъл, че допускат и обезщетяване на посочените плащания в друга форма, различна от пари.
- 36 Освен това Словашката република приема за ирелевантно обстоятелството, че други законодателни актове на Съюза изрично предвиждат други форми на възстановяване, тъй като тези актове се различават от Директива 2015/2302 по своето естество или области и цели. Предвид обстоятелството, че установените с тези актове правоотношения не били идентични, приемането на всеки акт налагало извършването на нова преценка на съществуващото равновесие между различните права и законни интереси на всички адресати на разглеждания акт.

- 37 Директива 2015/2302 обаче имала за цел да защити пътуващите и правата на организатори на пакетни туристически пътувания, извършващи тази дейност по занятие. В това отношение, при конфликт между няколко защитени от правния ред на Съюза права, било абсолютно необходимо разглежданите актове да се тълкуват при спазване на необходимото съчетаване на изискванията, свързани със защитата на тези различни права и на подходящо равновесие между тях (решение от 31 януари 2013 г., McDonagh, C-12/11, EU:C:2013:43, т. 62).
- 38 На трето и последно място, при условията на евентуалност, Словашката република поддържа, че неблагоприятното положение, свързано с пандемията от COVID-19, би могло да се счита за непреодолима сила по смисъла на практиката на Съда.
- 39 Тази държава членка подчертава, че след като подобен довод е изтъкнат при условията на евентуалност, той по никакъв начин не е несъвместим с основния довод, че Директива 2015/2302 не е приложима към тази пандемия. Освен това било погрешно твърдението на Комисията, че тази директива повече не позволявала понятието за непреодолима сила да се прилага извън регламентираното от нея приложно поле. Това било така, защото трябвало да се прави разлика между прилагането на това понятие, от една страна, с оглед на предвидените в посочената директива права и задължения, установени в рамките на договорното правоотношение между организатора и пътуващия, и от друга страна, като основание за неизпълнение на задължения от държава членка.
- 40 В конкретния случай били изпълнени условията за позоваване на непреодолима сила, разбрана в смисъла, изведен последно от практиката на Съда. Това било така, защото световната пандемия от COVID-19 и произтичащото от нея значително ограничение на туризма в световен мащаб представлявали външни и независещи от волята на Словашката република обстоятелства, които последната не можела нито да предвиди, нито да предотврати, дори да положи всички възможни усилия и дължима грижа.
- 41 Тази държава членка уточнява, че липсата на ликвидни средства, както и рискът от несъстоятелност на туристическите агенции и от отрицателни последици за целия разглеждан икономически сектор в резултат на развитието на тази пандемия и свързаните с нея мерки представлявали непреодолими трудности, които временно са й попречили да изпълни задълженията си по Директива 2015/2302. При това положение прилагането на член 33а от Закон № 170/2018 било ограничено до необходимия срок и вече било преустановено, предвид необходимостта да се гарантира високо равнище на защита на потребителите и да се установи справедливо равновесие между нея и конкурентоспособността на предприятията.
- 42 Що се отнася до релевантността на примера с мярка за държавна помощ като приетата в Дания чрез задействането на механизма по Rejsegarantifonden (Гаранционен фонд за пътувания), Словашката република отбелязва, че възможността за предоставяне на държавни помощи чрез гаранционен фонд би могла да бъде ограничена от начина, по който е била организирана националната система за защита при несъстоятелност, което би наложило сложно изменение на словашкото право, а това би било невъзможно да се осъществи в период на остра криза. Освен това държавните помощи трябвало да имат характера на крайна мярка (*ultima ratio*), тъй като представлявали съществена намеса в конкуренцията и функционирането на пазара.

Съображения на Съда

- 43 С предявения иск Комисията упреква Словашката република, че като е приела член 33а от Закон № 170/2018, доколкото последният предвижда по същество, от една страна, че когато поради извънредното положение, дължащо се на пандемията от COVID-19, не е било възможно да бъде изпълнен договор за пакетно туристическо пътуване, организаторът има право да предложи на съответните пътуващи заместващо пакетно туристическо пътуване вместо възстановяване на направените плащания по смисъла на този член 12 и от друга страна, че тези пътуващи имат право на това възстановяване едва след 31 август 2021 г., но най-късно до 14 септември 2021 г., тази държава членка не е изпълнила задължението си по член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 във връзка с член 4 от Директива 2015/2302.
- 44 На първо място, следва да се разгледа въпросът дали това извънредно положение може да попадне в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12 от Директива 2015/2302, вследствие на което член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 да се приложи към хипотезите, предвидени в член 33а от Закон № 170/2018.
- 45 За да се отговори на този въпрос, следва да се припомни, че това понятие е определено в член 3, точка 12 от Директива 2015/2302 като „ситуация извън контрола на страната, която се позовава на тази ситуация, чиито последици не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки“.
- 46 Съображение 31 от тази директива разяснява обхвата на посоченото понятие, като посочва, че то „може да включва например война, други сериозни проблеми със сигурността, като терористични актове, значителни рискове за човешкото здраве, като огнище на сериозна болест на мястото на пътуването или природни бедствия, като наводнения или земетресения или атмосферни условия, които правят невъзможно безопасното пътуване до дестинацията, съгласно уговореното в договора за пакетно туристическо пътуване“.
- 47 Освен това от член 12, параграф 2 от Директива 2015/2302 следва, че наличието на непредотвратими и извънредни обстоятелства могат да бъдат основание за прекратяване на договора от пътуващия, което му дава право на пълно възстановяване на направените плащания за туристическия пакет, когато тези обстоятелства са настъпили на „мястото на дестинацията или в непосредствена близост до него“ и които „засягат значително изпълнението на туристическия пакет или превоза на пътници до дестинацията“.
- 48 Макар че за целите на прекратяването на договор за пакетно туристическо пътуване квалифицирането на дадено събитие като ситуация, попадаща в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на разглеждания член 12, зависи по необходимост от конкретните обстоятелства на съответния случай, и по-специално от конкретно договорените пътнически услуги, както и от последиците от това събитие в мястото на планираната дестинация, все пак трябва да се приеме, както посочва Комисията, че сама по себе си световна здравна криза като пандемията от COVID-19 може да попадне в обхвата на това понятие.

- 49 Всъщност такова събитие е очевидно извън всякакъв контрол и последиците от него не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки. Това събитие впрочем разкрива наличието на посочените в съображение 31 от разглежданата директива „значителни рискове за човешкото здраве“.
- 50 В това отношение е без значение обстоятелството, че подобно на член 12, параграф 2 от същата директива, това съображение илюстрира този термин, като прибегва до примера за избухване на огнище на сериозна болест „на мястото на пътуването“, тъй като такова уточнение цели не да ограничи обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ до местни събития, а да покаже, че тези обстоятелства при всички положения трябва да се проявят по-специално на планираното място на пътуването и поради това да имат значителни последици за изпълнението на съответното пакетно туристическо пътуване.
- 51 В този контекст, щом като разпространението на сериозна болест в мястото на пътуването може да попадне в обхвата на това понятие, това трябва да важи а fortiori за разпространението на сериозна болест в световен мащаб, тъй като последиците от нея засягат и това място на пътуване.
- 52 В допълнение това тълкуване на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 в смисъл, че тази разпоредба се прилага само за събития с ограничено местно проявление, като се изключват събитията с по-голям мащаб, би било в разрез, от една страна, с принципа на правна сигурност, доколкото при липсата на какъвто и да било предвиден от директивата критерий за разграничаване, провеждането на разграничение между тези две категории събития би могло да бъде неясно и променливо, което в крайна сметка би направило несигурна ползата от предоставената с посочената разпоредба защита.
- 53 От друга страна, това тълкуване би било непоследователно с оглед на преследваната с посочената директива цел, която съгласно член 1 от нея, тълкуван в светлината на съображение 5 от същата директива, се състои в това да се допринесе за правилното функциониране на вътрешния пазар и за постигането на високо и възможно най-единно равнище на защита на потребителите (вж. в този смисъл решение от 12 януари 2023 г., FTI Touristik (Пакетни туристически пътувания до Канарските острови), С-396/21, EU:C:2023:10, т. 29)
- 54 Всъщност това тълкуване би предполагало, че пътуващите, прекратили договора си за пакетно туристическо пътуване, позовавайки се на възникването на местно ограничено огнище на болест, не са длъжни да заплащат такса за прекратяване, докато пътуващите, прекратили посочения договор поради възникването на огнища на болест в световен мащаб, ще трябва да заплащат такава такса, поради което съответните пътници биха се ползвали от по-ниско равнище на защита в случай на поява на световна здравна криза, отколкото в случай на възникване на болест с ограничено местно проявление.
- 55 Що се отнася до целта за защита на потребителите, Словашката република все пак изтъква, че тази защита не може да бъде отделена от предвидената в член 17 от Директива 2015/2302 защита от несъстоятелност на туроператорите, която не се разпростира до изключително далечните рискове, като например избухването на световна пандемия. От това тази държава членка прави извода, че прилагането на правото на пълно възстановяване, предвидено в член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от тази директива, не би трябвало да обхваща и такива хипотези.

- 56 В това отношение, както се подчертава и в съображения 13 и 14 от Препоръка 2020/648, безспорно е, че световна здравна криза като пандемията от COVID-19 може да изложи организаторите на пакетни туристически пътувания на повишен риск от несъстоятелност, който не се покрива от застраховката, сключена на основание член 17 от Директива 2015/2302, и че този риск може да засегне правото на съответните пътници на възстановяване на направените плащания за съответния туристически пакет.
- 57 При това положение се налага изводът, че тълкуване на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302, което при такива обстоятелства води до автоматично отричане на възможността пътниците да се ползват от това право, непременно би засегнало в още по-голяма степен защитата на техните интереси.
- 58 Що се отнася до разграничението, което според Словашката република следва да се провежда между понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ и понятието за непреодолима сила, тъй като според нея пандемия като пандемията от COVID-19 попада единствено в обхвата на второто понятие, следва да се отбележи, че противно на твърденията на тази държава членка, този довод не намира никакво основание в решение от 18 март 2021 г., Kuoni Travel (C-578/19, EU:C:2021:213).
- 59 Това е така, защото казусът по делото, по което е постановено това решение, се отнася до Директива 90/314, която е отменена и заменена с Директива 2015/2302. Независимо от направеното в първата директива разграничение между понятията за форсмажорни обстоятелства и за непредвидимото или непредотвратимо събитие, разгледано в точка 58 от посоченото решение, се налага изводът, че Директива 2015/2302 не възпроизвежда нито едното, нито другото от тези понятия, а в този контекст се позовава единствено на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“. Както обаче вече бе констатирано в точки 48 и 49 от настоящото решение, здравна криза като пандемията от COVID-19 може да попадне в обхвата на това понятие.
- 60 С оглед на изложеното следва да се приеме, че противно на поддържаното от Словашката република, понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 може да обхване избухването на световна здравна криза, поради което тази разпоредба може да се прилага по отношение на хипотезите, предвидени в член 33а от Закон № 170/2018, а именно в случаите, в които „поради извънредното положение вследствие на COVID-19 в Словакия или поради подобно положение на мястото на дестинацията или в която и да е точка от маршрута на пакетното туристическо пътуване“ на пътуващия е било невъзможно да се предоставят съществени части от туристическите услуги, предвидени в договор за пакетно туристическо пътуване.
- 61 На второ място, следва да се разгледа въпросът дали, както твърди Словашката република, предвиденото в член 33а от Закон № 170/2018 уведомление за заместващо пътуване може да представлява възстановяване на направените плащания по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302.
- 62 В това отношение най-напред следва да се констатира, че тази директива не съдържа определение на понятието „възстановяване“.

- 63 Освен това съгласно постоянната съдебна практика значението и обхватът на термините, на които правото на Съюза не дава никаква дефиниция, следва да се определят в съответствие с обичайното им значение в общоупотребимия език, като се държи сметка за контекста, в който те се използват, и за целите, преследвани от правната уредба, от която са част (решение от 18 март 2021 г., *Kuoni Travel*, С-578/19, ЕУ:С:2021:213, т. 37).
- 64 Според обичайното му значение в общоупотребимия език терминът „възстановяване“ се отнася до връщането на дадено лице на паричните средства, които то е заплатило или заело на друго лице, като поради това се предполага, че последното има задължение да върне тези парични средства на първото. Впрочем това значение следва недвусмислено от прочита на целия текст на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302, в който се уточнява, че пълното възстановяване се отнася до „направени плащания“ за туристически пакет, което по този начин разсейва всяко съмнение относно предмета на възстановяването, което се отнася до парична сума.
- 65 От това следва, че понятието „възстановяване“ по смисъла на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 означава връщане плащанията, направени за конкретен туристически пакет, във формата на парични средства.
- 66 Подобно тълкуване не се опровергава от довода на Словашката република, изведен от провежданото терминологично разграничение, що се отнася до това понятие, по-специално в текстовете на немски и на английски език на член 12, параграф 4 от Директива 2015/2302: между, от една страна, връщане („reimbursement“ — на английски език, „Rückzahlung“ — на немски език) на плащанията, посочени в член 12, параграф 1, и от друга страна, „възстановяване“ („refund“ на английски език, „Erstattung“ на немски език) на плащанията, посочени в член 12, параграфи 2 и 3 от посочената директива, като според тази държава членка възстановяването обхваща и обезщетение, различно от пари.
- 67 Това е така не само поради обстоятелството, че това терминологично разграничение е напълно съвместимо с тълкуване на тези разпоредби, предполагащо връщане във формата на парични средства, но, дори да се предположи, че това не е така, от постоянната практика на Съда следва, че формулировката, използвана в текста на правна разпоредба на Съюза на един от езиците, не може да служи като единствена основа за тълкуването на разпоредбата или да ѝ се отдава предимство пред текстовете на останалите езици, тъй като в случай на несъответствия между текстовете на различните езици на разпоредба от правото на Съюза посочената разпоредба трябва да се тълкува в зависимост от контекста и целта на правната уредба, от която е част (вж. в този смисъл решение от 9 юли 2020 г., *Vanca Transilvania*, С-81/19, ЕУ:С:2020:532, т. 33 и цитираната съдебна практика).
- 68 Контекстът на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 и целта на тази директива обаче само потвърждават буквалното тълкуване, възприето в точка 65 от настоящото решение.
- 69 Що се отнася, от една страна, до контекста на тази разпоредба, обстоятелството, че съгласно член 12, параграф 4 от тази директива възстановяването трябва да се извърши не по-късно от 14 дни след прекратяването на съответния договор за пакетно туристическо пътуване, е доказателство за това, че възстановяването трябва да се извърши във формата на парични средства, тъй като целта на този срок е да се гарантира, че скоро след прекратяването на договора съответният пътник ще може отново свободно да разполага с паричните средства, които е похарчил, за да заплати пакетното туристическо пътуване. За

сметка на това, не би било от особена полза да се предвижда обвързване с такъв срок, ако пътуващият трябва да се задоволи с получаването на ваучер или друга услуга с отложено изпълнение, от която при всички случаи би могъл да се възползва едва след изтичането на този срок.

- 70 Освен това по-широкият контекст, в който се вписва Директива 2015/2302, а именно областта на правата на пътниците и на защитата на потребителите, е доказателство за това, че когато законодателят на Съюза предвижда в законодателен акт в тази материя възможността за подмяна на задължение за плащане на парична сума с друга престация, каквато е по-специално предлагането на ваучери, тази възможност е изрично предвидена в посочения законодателен акт. Такъв по-специално е случаят с член 7, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 261/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 11 февруари 2004 година относно създаване на общи правила за обезщетяване и помощ на пътниците при отказан достъп на борда и отмяна или голямо закъснение на полети, и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 295/91 (ОВ L 46, 2004 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 7, том 12, стр. 218), който предвижда, че обезщетението, посочено в параграф 1 от този член 7, се изплаща „в брой“, чрез електронен банков превод, банкови ордери или банкови чекове или, с подписано съгласие на пътника, под формата на пътнически ваучери и/или други услуги.
- 71 Следователно липсата на каквото и да било позоваване в текста на член 12 от Директива 2015/2302 на такава възможност може да потвърди тезата, че този член се отнася единствено до възстановяванията на парични средства.
- 72 От друга страна, правото на възстановяване, предоставено на пътниците с член 12, параграфи 2 и 3 от тази директива, отговаря на преследваната от нея цел за защита на потребителите, както беше припомнено в точка 53 от настоящото решение, поради което тълкуване на понятието „възстановяване“ по смисъла на посочения член 12, че съответният пътник има право да му бъдат възстановени направените плащания за съответния туристически пакет във формата на парични средства, с които той да може свободно да разполага, може да допринесе в по-голяма степен за защитата на неговите интереси и следователно за постигането на тази цел, отколкото тълкуването, че е достатъчно съответният организатор да му предложи заместващо пътуване или друга форма на обезщетение.
- 73 Що се отнася до довода на Словашката република, че по-специално в положение на тотално сътресение на разглеждания пазар е необходимо, с оглед на съображение 5 от Директива 2015/2302 и в съответствие със съдебната практика, произтичаща от решение от 31 януари 2013 г., McDonagh (C-12/11, EU:C:2013:43, т. 62), да се даде тълкуване, позволяващо да се установи справедливо равновесие между защитата на потребителите и конкурентоспособността на предприятията, достатъчно е да се констатира, че възприетото в точка 65 от настоящото решение тълкуване отразява претеглянето на интересите, които законодателят на Съюза е искал да въведе по отношение на финансовите последици, произтичащи от прекратяването на договор за пакетно туристическо пътуване в хипотезите по член 12, параграфи 2 и 3 от тази директива — разпоредба, която впрочем не само предвижда задължение за възстановяване в полза на пътуващите, но и уточнява, че в тези случаи организаторът от своя страна не дължи допълнително обезщетение.

- 74 Това не засяга възможността пътуващото лице, страна по договор за пакетно туристическо пътуване, да се съгласи доброволно да приеме, вместо възстановяване във формата на парични средства, ваучер, при условие че тази възможност не го лишава от правото му да му бъдат възстановени пари, както е посочено в съображение 9 от Препоръка 2020/648.
- 75 Ето защо следва да се приеме, че уведомлението за заместващо пътуване като предвиденото в член 33а от Закон № 170/2018 не представлява възстановяване на направените плащания по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302, тъй като това възстановяване трябва да се разбира единствено като връщане на тези плащания във формата на парични средства.
- 76 На трето място, от изложените съображения следва, че Комисията правилно посочва, че член 33а от Закон № 170/2018 противоречи на член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 от Директива 2015/2302 във връзка с член 4 от тази директива, доколкото в периода от 12 март 2020 г. до 31 август 2021 г. тази разпоредба предоставя на пътниците, чийто туристически пакет не може да бъде изпълнен поради непредотвратими и извънредни обстоятелства, свързани с пандемията от COVID-19, единствено правото да им бъде предложено заместващо пътуване вместо пълно възстановяване във формата на парични средства на направените плащания за това пакетно туристическо пътуване.
- 77 Следователно, като е приела член 33а от Закон № 170/2018, Словашката република не е изпълнила задължението си да приеме в своя национален правен ред всички необходими мерки, за да осигури пълното действие на Директива 2015/2302 в съответствие с целта, която тя преследва (вж. в този смисъл решение от 12 юли 2022 г., Nord Stream 2/Парламент и Съвет, С-348/20 Р, ЕУ:С:2022:548, т. 69).
- 78 Същевременно Словашката република твърди, че неблагоприятното положение, свързано с пандемията от COVID-19, представлява непреодолима сила, която ѝ попречила да изпълни задълженията си по Директива 2015/2302.
- 79 Що се отнася до това твърдение, важно е да се подчертае, че Съдът вече е постановил, че опасенията от вътрешни затруднения не могат да обосноват неспазването от държава членка на задълженията ѝ по силата на правото на Съюза (вж. в този смисъл решения от 1 април 2004 г., Комисия/Италия, С-99/02, ЕУ:С:2004:207, т. 22 и цитираната съдебна практика, и от 13 септември 2017 г., Комисия/Белгия, С-591/14, ЕУ:С:2017:670, т. 44).
- 80 Вярно е, че от практиката на Съда следва, че когато държава членка не е изпълнила задълженията си, произтичащи от правото на Съюза, не е изключена възможността тя да се позове, що се отнася до това несъответствие, на непреодолима сила.
- 81 В това отношение съгласно постоянната съдебна практика, макар понятието за непреодолима сила да не предполага абсолютната невъзможност, все пак то изисква нереализирането на съответния факт да се дължи на извънредни, непредвидими и външни за позоваващия се на него обстоятелства, чиито последици не са могли да бъдат избегнати въпреки положената дължима грижа, като освен това позоваване на положение на непреодолима сила може да се прави само за периода, необходим за отстраняване на тези затруднения (вж. в този смисъл решения от 13 декември 2001 г., Комисия/Франция, С-1/00, ЕУ:С:2001:687, т. 131 и цитираната съдебна практика, и от 4 март 2010 г., Комисия/Италия, С-297/08, ЕУ:С:2010:115, т. 85 и цитираната съдебна практика).

- 82 Налага се обаче изводът, че член 33а от Закон № 170/2018 очевидно не отговаря на условията, регламентиращи възможността за позоваването на непреодолима сила.
- 83 В това отношение, първо, макар здравна криза с мащабите на пандемията от COVID-19 да е извънредна, непредвидима и външна за Словашката република, национална правна уредба, която освобождава на общо основание, с определени изключения в полза на някои по-уязвими категории пътуващи, всички организатори на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване по член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, що се отнася до договорите, които не могат да бъдат изпълнени вследствие на тази пандемия, не може по самото си естество да бъде обоснована с ограниченията, произтичащи от това събитие, и по този начин да отговаря на условията за позоваване на непреодолима сила.
- 84 Това е така, защото, като води на практика до общо спиране на изпълнението на това задължение за възстановяване за определен период от време, тази правна уредба не се прилага само в случаите, в които действително са се проявили тези ограничения, по-специално от финансов характер, а се разпростира до всички договори, които не са могли да бъдат изпълнени поради непредотвратими и извънредни обстоятелства, свързани със световната пандемия на COVID-19, без във връзка с това да се взема предвид конкретното и индивидуално финансово положение на съответните туроператори.
- 85 Второ, от материалите по делото, с които разполага Съдът, не следва, че финансовите последици, които се цели да бъдат преодолени с разпоредбата на член 33а от Закон № 170/2018, са могли да бъдат избегнати единствено посредством нарушение на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, и по-специално чрез приемането в полза на съответните туроператори на някои мерки за държавна помощ, които могат да бъдат разрешени на основание член 107, параграф 2, буква б) ДФЕС — възможност, която е припомнена в съображения 21 и 22 от Препоръка 2020/648 и която е използвана от други държави членки.
- 86 В този контекст, макар Словашката република да акцентира върху обстоятелството, че приемането на такива мерки за държавна помощ би било съпътствано от особени затруднения, тъй като възможността за приемане на тези мерки в кратки срокове зависи по-специално от съществуващите структури на организацията на сектора на пакетните туристически пътувания, както и от времето, необходимо за такова приемане в съответствие с техните вътрешни процедури, следва да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда държава членка не може да се позове на трудности от вътрешен характер, за да оправдае неспазването произтичащите от правото на Съюза задължения (решения от 25 юни 2013 г., Комисия/Чешка република, С-241/11, ЕУ:С:2013:423, т. 48 и цитираната съдебна практика, и от 6 ноември 2014 г., Комисия/Белгия, С-395/13, ЕУ:С:2014:2347, т. 51).
- 87 В този контекст не може да се приеме и доводът на Словашката република, че разрешението, изразяващо се в предоставянето на държавни помощи, трябва да бъде „крайна мярка“. Всъщност в това отношение е достатъчно да се отбележи, че правото на Съюза позволява на държавите членки, при спазване на предвидените за тази цел условия, да предвидят определени форми на държавна помощ, и по-специално такива, които да могат да се считат за съвместими с вътрешния пазар на основание член 107, параграф 2, буква б) ДФЕС, като същевременно, както следва от точка 77 от настоящото решение, това

право не им позволява по-специално да не изпълняват задължението си да приемат в националния си правен ред всички необходими мерки, за да осигурят пълното действие на дадена директива, в конкретния случай — Директива 2015/2302.

- 88 Следва освен това да се отбележи, че държавите членки са имали и възможността да въведат механизми, предназначени не за налагане, а за насърчаване или улесняване на приемането от пътуващите на ваучери, които да се използват вместо възстановяване във формата на парични средства, като тези решения също могат да допринесат за облекчаване на проблемите с ликвидността на съответните туроператори, както е посочено в Препоръка 2020/648, и по-специално в съображение 15 от нея.
- 89 Трето, национална правна уредба като член 33а от Закон № 170/2018, доколкото предвижда освобождаване на организаторите на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване за определен период с продължителност почти 18 месеца, считано от уведомлението за прекратяване на разглеждания договор за пакетно туристическо пътуване, очевидно не е замислена така, че да ограничи последиците си до периода, необходим за отстраняване на причинените от конкретното събитие затруднения, което може да се квалифицира като непреодолима сила.
- 90 Поради това предявеният от Комисията иск следва да бъде уважен.
- 91 С оглед на всичко изложено следва да се констатира, че тъй като с приемането на Закон № 136/2020 е въвела член 33а в Закон № 170/2018, Словашката република не е изпълнила задължението си по член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 във връзка с член 4 от Директива 2015/2302.

По съдебните разноски

- 92 Съгласно член 138, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда загубилата делото страна се осъжда да заплати съдебните разноски, ако е направено такова искане. След като Комисията е направила искане за осъждане на Словашката република и последната е загубила делото, тя следва да бъде осъдена да заплати съдебните разноски.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

- 1) Тъй като с приемането на *zákon č. 136/2020 Z. z.* (Закон № 136/2020 Rec.) от 20 май 2020 г. е въвела член 33а в *zákon č. 170/2018 Z. z. o zázadoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (Закон № 170/2018 Rec. относно пакетните туристически пътувания, свързаните туристически услуги и някои условия, приложими към туристическата дейност и за изменение и допълнение на някои закони) от 15 май 2018 г., Словашката република не е изпълнила задължението си по член 12, параграф 2, параграф 3, буква б) и параграф 4 от Директива (ЕС) 2015/2302 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2015 година относно пакетните туристически пътувания и свързаните пътнически услуги, за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 и Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 90/314/ЕИО на Съвета във връзка с член 4 от Директива 2015/2302.

2) Осъжда Словашката република да заплати съдебните разноски.

Подписи